

Despite the incomprehensible unanimity of the generic object, the main direct object of child trafficking is their personal freedom and dignity, both additional mandatory and additional optional - their health, sometimes life and full normal development of the child.

The victim is a child under the age of eighteen, but there are some peculiarities. The Criminal Code of Ukraine provides separately as a qualifying feature of trafficking in a minor, especially a qualifier - a minor. A similar situation is observed in the Criminal Code of the Kyrgyz Republic and Belarus. The Criminal Code of the Republic of Moldova also provides for liability for trafficking in a child under the age of fourteen as a particularly qualified crime.

From the objective point of view, the vast majority of investigated crimes are committed exclusively through active actions, simple corpus delicti provided for in parts one of the relevant articles are crimes with a formal composition, qualified and especially qualified - with a formal material composition. In some countries, there is a maximum effort of the legislator to describe all possible ways and consequences for the victim, committing any exploitation or coercion of a minor to any crime - child trafficking. This is observed in the Criminal Code of Estonia, Azerbaijan, Armenia, Georgia, Kazakhstan and Moldova.

The actor of most crimes, both general and special, has not been identified here.

The subjective side has its own characteristics. There is no doubt about the intentional form of guilt in the form of direct intent, but it is worth discussing the clarification of guilt by indicating knowledge of the age of the victim or other special conditions (pregnancy, vulnerability, etc.). The purpose of the crime - different forms of exploitation, the motives can be different - from useful to any.

Keywords: *child, minor, juvenile, trade, criminal law, foreign experience.*

343.211

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-183-190

Валерія САВИЦЬКА ©

аспірант

(Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ)

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАВІДОМОСТІ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Вивчено стан дослідження поняття завідомості у кримінально-правовій літературі. Конституція України у ст. 62 проголосила, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Наведене положення Основного Закону знайшло своє відображення у ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України, ст. 2, ст. 17 та п. 2 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України, що має максимально сприяти реалізації такої конституційної норми. У свою чергу вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, встановлення якої є завершальним етапом у констатації складу злочину як єдиної підстави кримінальної відповідальності, тому її з'ясування має важливе значення.

Ключові слова: *свідомість, завідомість, злочин, покарання, кримінальне право, суб'єктивна сторона складу злочину.*

Постановка проблеми. Конституція України у ст. 62 проголосила, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Наведене положення Основного Закону знайшло своє відображення у ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу (далі – КК) України, ст. 2, ст. 17 та п. 2 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, що має максимально сприяти реалізації

© Савицька В.М., 2020
k_kpk@dduvs.in.ua

такої конституційної норми. У свою чергу вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, встановлення якої є завершальним етапом у констатації складу злочину як єдиної підстави кримінальної відповідальності, тому її з'ясування має важливе значення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Теоретичним і практичним підґрунтям дослідження проблеми завідомості в кримінальному праві стали роботи відомих вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології, зокрема Ю. В. Бауліна, О. М. Бандурки, Р. В. Вереші, П. А. Вороб'я, В. К. Грищука, В. В. Голіни, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, Т. А. Денисової, В. П. Ємельянова, О. О. Книженко, В. А. Кирилюк, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, О. М. Литвинова, О. М. Литвака, М. І. Мельника, П. П. Михайленка, С. С. Мірошниченка, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. В. Савченка, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, В. П. Тихого, П. Л. Фріса, В. В. Шаблістого, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценка та ін. Окремо слід відмітити докторську дисертацію Р.В. Вереші (2017 рік) «Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину».

Відзначаючи безперечну значущість раніше проведених досліджень, разом із тим, представляється, що вони не вичерпують кола питань, що вимагають свого вирішення.

Мета статті – охарактеризувати стан дослідження поняття завідомості у кримінально-правовій літературі.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що у науці кримінального права прийнято розглядати склад кримінального правопорушення в якості сукупності чотирьох обов'язкових елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Чи не найбільш загадковою та найменш дослідженою залишається остання.

Як зазначає Є.Л. Стрельцов, суб'єктивна сторона складу злочину – це характеристика внутрішньої сторони злочину, установа якої дає можливість виявити психологічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Саме суб'єктивна сторона складає основну частку доказової діяльності і тим самим викликає основні дискусії між сторонами в кримінальному процесі [1, с. 162].

Погоджуємось із думкою вченого та вважаємо, що саме факт необхідності встановлення такого ставлення робить її найбільш складною в процесі дослідження та доказування. В цьому аспекті виглядають влучними висловлювання Р.В. Вереші про те, що складність встановлення суб'єктивної сторони злочину полягає в її сутності, адже вона недосяжна для емпіричного пізнання через свій внутрішній характер. Саме тому визначення окремих аспектів кримінальної поведінки людини дає можливість для всебічного вивчення суб'єктивної сторони складу злочину як психологічної конструкції, що безпосередньо відображає акт кримінальної поведінки [2, с. 51].

Дана психологічна конструкція має певні складові елементи, кількість та зміст яких викликають чисельні дискусії в сучасному науковому середовищі. Як зауважують В.В. Шаблістий та А.Ю. Александрова, найбільш поширеною у вітчизняній науці кримінального права є позиція, відповідно до якої суб'єктивна сторона будь-якого складу злочину характеризується виною, як єдиною обов'язковою ознакою, а також мотивом, метою й емоційним станом, як факультативними ознаками [3, с. 65].

При цьому слід зауважити, що лише вина є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення, тоді як решта ознак – є обов'язковими лише для окремих (визначених законодавцем) складів кримінальних правопорушень.

Натомість у КК України станом на 2020 рік 52 рази зустрічається категорія «завідомість», зміст якої законодавець не розкриває. Зрозуміло, що явище завідомості є результатом певної психічної діяльності особи та виникає у її свідомості, проте питання її місця та ролі у складі суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення викликають широкі наукові дискусії.

На думку авторів підручника «Кримінальне право України: Загальна частина» (за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джужі), така ознака як завідомість не є самостійним елементом психічної діяльності людини і тому не може розглядатись як самостійна ознака суб'єктивної сторони злочину, проте вона є ознакою, яка характеризує вину, а саме її інтелектуальний момент і тому повинна розглядатись в рамках суб'єктивної сторони злочину. Завідомість виступає показником високого ступеня усвідомлення тієї чи іншої ознаки об'єктивної сторони складу злочину, вона означає наявність у винного таких, що не викликають у нього сумніву, відомостей про існування обставин, з якими закон пов'язує завідомість. При цьому особа знає про ці обставини завчасно, до початку

вчинення діяння. Завідомі знання – це знання, які ґрунтуються на таких, що не можуть бути спростовані, доказах, отримані з достовірних джерел [4, с. 108-109].

Отже, вчені наполягають на тому, що завідомість не є самостійною ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а знаходиться в середині такого обов'язкового елемента, як вина, характеризує її. Більше того, завідомість тісно пов'язана з ознаками об'єктивної сторони.

Дещо іншої позиції з цього питання дотримується Р.В. Вереша. Так, вчений зазначає, що для визначення суб'єктивної сторони складу конкретного злочину у КК України можуть використовуватися (закріплюватися) ознаки, які її характеризують: форма та вид вини, мета, мотив, сильне душевне хвилювання, завідомість, свідоме поставлення в небезпеку тощо. Крім того, існують терміни, які також визначають вину особи – «відомі», «знав», «добровільне», «самовільне» тощо [5, с. 54].

Запропонований підхід виглядає дещо нестандартно, адже крім загальноприйнятих елементів суб'єктивної сторони кримінального правопорушення (вина, мотив, мета, емоційний стан) науковець виокремлює також завідомість та свідоме поставлення в небезпеку. В той же час варто відзначити, що він називає їх не елементами, а «ознаками, які її (суб'єктивну сторону) характеризують». Можливо, останній факт свідчить про нетотожність цих понять, через що, як наслідок, завідомість не виступає окремим елементом?

Враховуючи оригінальність позиції Р.В. Вереша, думається, доцільно більш детально проаналізувати думку вченого щодо визначення змісту та місця ознаки завідомості в складі суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Проаналізувавши ряд наукових праць вчений дійшов висновку, що у юридичній літературі та судовій практиці завідомість розуміється як достеменна обізнаність, переконаність. У цей термін вкладається зміст достеменної обізнаності, повного усвідомлення факту певного порушення закону (наприклад, завідомо неправдиве показання або завідомо неправдиве повідомлення про злочин) [6, с. 56].

Таким чином, в частині визначення сутності (внутрішнього змісту) завідомості запропонована думка, по суті, являє собою консолідацію наукового знання, що існує на сьогоднішній день у вітчизняній науці кримінального права. Вважаємо, враховуючи етимологію слова «завідомість» та матеріали судової практики, дана позиція є вдалою та обґрунтованою.

Що ж стосується місця завідомості, то вчений відзначає її тісний зв'язок з виною. На його думку, в теорії кримінального права щодо нормативного визначення поняття вини можна виділити три основні підходи: 1) дається нормативне визначення як загального поняття вини, так і окремих її форм та видів; 2) підхід, в якому відсутнє окреме визначення поняття вини на нормативному рівні, а даються визначення її окремих форм та (або) видів; 3) на нормативному рівні закріплюються форми та види вини, але не розкривається їх зміст. Прикладом другого підходу слугує розділ 5 КК Австралії, в якому визначаються: елементи вини (п. 5.1), умисел (п. 5.2), злочинне знання (завідомість) (п. 5.3), необережність (п. 5.4), недбалість (п. 5.5) [6, с. 39].

З наведеного випливає, що завідомість – це окрема форма або вид вини. Втім, нагадаємо, відповідно до ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [7], а отже, вітчизняна наука кримінального права не може розглядати завідомість в якості такої форми.

Через це доцільно розглядати завідомість або як певну частину вини, або ж як самостійну ознаку суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

На думку Р.В. Вереша, завідомість необхідно розглядати не лише як самостійно існуючу ознаку суб'єктивної сторони, не пов'язуючи її із іншими елементами складу злочину, а лише у зв'язку із ними [5, с. 60].

Таким чином, в своїх наукових пошуках вчений, врешті-решт, дійшов висновку, що завідомість має тісний зв'язок з іншими самостійними елементами суб'єктивної сторони кримінального правопорушення (особливо з виною) та повинна розглядатись у зв'язку із ними, однак, в той же час, має визнаватись в якості самостійної ознаки суб'єктивної сторони.

На нашу думку, вказана позиція є цікавою та, безперечно, заслуговує на життя. Втім, як показує практика, більшість науковців беруть за основу в своїх дослідженнях перший підхід (завідомість відноситься до інтелектуального моменту вини та не є самостійною ознакою складу кримінального правопорушення).

Так, наприклад, П.І. Орлов, розглянувши суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 135 КК України, дійшов умовиводу, що вона характеризується прямим умислом. Законодавець, характеризуючи суб'єктивну сторону використовує вказівку на завідоме залишення в небезпеці. Завідоме означає свідоме, явне, добре відоме, безумовне. Завідомість завжди передбачає обізнаність дійової особи про певні обставини на противагу незнанню, непоінформованості про них. При цьому необхідний обсяг знання залежить від того, як законодавець визначив ту чи іншу ознаку складу злочину, до якого відноситься вказівка на завідомість. Поняття «завідоме» не містить будь-яких даних про вольове відношення до наслідків діяння і характеризує інтелектуальний момент вини. Завідомо також означає, що особа заздалегідь, ще до початку вчинення діяння, що утворює об'єктивну сторону конкретного складу злочину, знає про обставини, до яких відноситься ця вказівка закону [8, с. 6-7].

Як видно з названого вище, вчений не тільки стверджує, що завідомість характеризує вину та не є самостійною ознакою суб'єктивної сторони, але і акцентує увагу на тісному зв'язку завідомості з об'єктивною стороною. Дана думка майже ідентична з позицією авторів підручника «Кримінальне право України: Загальна частина» (за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джузи), яка розглядалась вище.

Враховуючи запропоновані вище наукові думки вважаємо, що позиція, відповідно до якої завідомість, все ж таки, більш доречно розглядати в якості ознаки, що характеризує інтелектуальний момент форми вини, тобто є складовою цього обов'язкового елемента суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а не самостійною ознакою. Крім того, загальновідомо, що інтелектуальна ознака вини являє собою здатність особи під час вчинення кримінального правопорушення усвідомлювати свої дії (бездіяльність), тобто фактичний характер і суспільну небезпечність своєї поведінки [9, с. 60]. Вища ж ступінь усвідомлення, по суті, і є завідомістю, яка характеризує інтелектуальну ознаку вини, а отже – не є самостійною ознакою суб'єктивної сторони.

Таким чином, ідея визнання завідомості як самостійного елемента суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є цікавою та дискусійною, проте, думається, на сьогоднішній день більш вдалою виглядає думка щодо включення цієї ознаки до складу вини.

Ю.І. Гуменюк, проаналізувавши праці вітчизняних вчених дійшов висновку, що у науковій юридичній літературі під час аналізу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 371 КК України, поняття «завідоме» розглядається безпосередньо в суб'єктивній стороні цього злочину. У науковому світі фахівці відносять термін «завідомість» до інтелектуального моменту наміру – до характеру усвідомлення винним фактичної обставини, що входить до об'єктивної сторони. Завідомість, на їхню думку, завжди означає достовірність знань суб'єкта про цю обставину, тобто про незаконність затримання. Інші учені конкретизують свою наукову позицію тим, що термін «свідомо» є синонімом слова «усвідомлення», і вказує на те, що суб'єкт виразно представляє характер своєї дії: він застосовує затримання незаконно, тобто «завідомість» є спеціальним кримінально-правовим терміном умисної форми провини. Відтак слово «завідомість» в ч. 1 ст. 371 КК України описує частину інтелектуального моменту наміру: усвідомлення характеру майбутніх дій, причому усвідомлення достовірне і чітко виражене. Справедливо в юридичній літературі висловлюється наукова позиція, яку можна сформулювати так, що, окрім усвідомлення ознак об'єктивної сторони, в зміст наміру входить і усвідомлення ознак спеціального суб'єкта, оскільки достовірність і усвідомлення того, що кримінально-процесуальне затримання буде здійснено з порушенням кримінально-процесуальних норм, можливе лише спеціальним суб'єктом, який володіє спеціальними знаннями та повноваженнями [10, с. 210].

З наведеного випливає, що вітчизняний вчений не тільки погоджується з тим, що ознака завідомості не є самостійним елементом складу кримінального правопорушення, а відноситься до інтелектуального моменту вини, але і йде далі, припускаючи, що завідомість притаманна лише суспільно небезпечним діянням з умисною формою вини.

З цього приводу вбачається цікавою позиція Т.Ю. Тарасевич, яка акцентує увагу на тому, що термін «завідомо» не є власне українським словом, а тому у понятійному апараті КК України доцільно використовувати український аналог слова «завідомо» – «зознаки». У тлумачному словнику української мови слово «зознаки» означає «свідомо, явно». Про те, що завідомість свідчить про наявність прямого умислу, зазначає більшість науковців, однак окремі з них це заперечують. Зокрема, на думку С. В. Бородіна, категорія «завідомість» у кримінальному праві може вказувати на легковажність (зло-

чинну самовпевненість), на непрямий умисел, а в деяких випадках – і на прямий умисел, коли вона свідчить про мету злочину. Як наслідок, вчена вважає, що вказівка у диспозиції статті Особливої частини КК на завідомість наочно демонструє, що відповідний злочин може бути вчинений з прямим умислом [11, с. 310].

В питанні ж того, чи характерна завідомість виключно злочинам з умисною формою вини, як бачимо, науковець підтримує викладену вище позицію Ю.І. Гуменюка.

Зауважимо, що дана думка є найбільш поширеною у вітчизняній науці кримінального права. Більше того, нерідко до подібних умовиводів приходять і вітчизняні суди. Як приклад, у вироку Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 10.10.2017 року по справі № 452/957/17 зазначається, що із суб'єктивної сторони злочин, передбачений ч. 1 ст. 366 КК України, *характеризується прямим умислом, про що свідчить вказівка законодавця на завідомість (курсив наш – В.С.)* неправдивих відомостей і документів [12].

Враховуючи наведене констатуємо, що в даному випадку суд дійшов висновку про те, що завідомість – це ознака вини, яка вказує на її умисну форму.

Більш змістовно розкривається дане питання у вироку Іванківського районного суду Київської області від 13.01.2017 року по справі № 366/3479/14-к, в якому вказується, що суб'єктивна сторона службового підроблення, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК України характеризується тільки прямим умислом, оскільки службова особа завідомо усвідомлює неправдивий характер тих відомостей, які вносяться нею до офіційних документів. Внесення до таких документів відомостей, неправдивий характер яких службова особа не усвідомлює, виключає склад підроблення і за наявності умов, зазначених у ст. 367 КК України, може потягти за собою відповідальність за службову недбалість [13].

Отже, завідоме усвідомлення, на думку суду – явне підтвердження умисної форми вини. Варто відзначити, що подібні висновки суду непоодинокі. Наприклад, в ухвалі апеляційного суду Київської області від 06.07.2011 по справі №11-624 зазначається, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 135 КК України полягає в прямому умислі. Завідомість, про яку йдеться у диспозиції статті, означає, що винний усвідомлює, що інша особа перебуває у небезпечному для життя стані, а він зобов'язаний і має можливість надати їй допомогу, але відмовляє у цьому [14].

Такий же умовивід було зроблено у вироках Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 19.10.2012 року по справі № 1407/4403/2012 [15], Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 24.05.2016 року по справі № 1-кп/359/114/2016 [16], Свалявського районного суду Закарпатської області від 13.12.2018 року по справі № 306/1118/17 [17], Южноукраїнського міського суду Миколаївської області від 31.03.2014 року по справі № № 486/1811/13-к [18] а у вироку Хустського районного суду Закарпатської області від 04.03.2013 року по справі № 713/165/12 також вказується, що якщо особа не усвідомлює, що інша особа опинилася у небезпечному для життя стані, та не має можливості надати допомогу то відповідальність не настає [19].

Отже, нами було встановлено, що принаймні здебільшого суди трактують завідомість як характерну ознаку умисної форми вини. Не дивлячись на це в науці кримінального права існують певні сумніви з приводу правильності таких умовиводів. Наприклад, Р.В. Вереша переконаний у тому, що хоча у переважній більшості випадків, завідомість свідчить саме про умисну форму вини (вид умислу прямий), однак можливі і такі ситуації, коли завідомість може бути ознакою злочину, вчиненого з необережності. Так, психічне ставлення суб'єкта до суспільно небезпечних діянь може полягати у злочинній самовпевненості (наприклад, ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленними правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого – ч. 1 ст. 139 КК України). Також завідомість може бути ознакою злочину вчиненого за наявності злочинної недбалості. Наприклад, при вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 133 КК України, суб'єкт знає про наявність у нього венеричної хвороби, але може легковажно не передбачати можливості зараження такою хворобою іншої особи [5, с. 56-57].

Думається, для того, аби підтвердити або спростувати ідею можливості існування ознаки завідомості в інтелектуальному моменті необережної форми вини, необхідно проаналізувати склади кримінальних правопорушень, в яких вона існує.

Додамо, що у випадку злочину, передбаченого ч. 1 ст. 139 КК України з позицією Р.В. Вереша не погоджується О.Г. Берило, який наполягає на тому, що ненадання допомоги хворому медичним працівником може вчинюватися тільки з прямим умислом. На-

томість сама кримінально правова норма не передбачає цього та жодним чином не зву- жує коло можливих форм вини. Відтак, буквальне тлумачення диспозиції ч. 1 ст. 139 КК України дає змогу зробити висновок про можливість вчинення перешкоджання як з умисною, так і з необережною формою вини. Утім такий висновок є однозначно хибним, оскільки суб'єкт, по-перше, обов'язково повинен усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, а також ознаки потерпілого, а по-друге, бажав вчинити саме таке діяння [20, с. 21].

Частково погоджуємось із цими зауваженнями, проте, для того, щоб підтвердити їх правильність або спростувати доречно проаналізувати судову практику з цього питан- ня. Більш детально дане питання буде розглянуто нами у другому розділі нашого дисер- таційного дослідження.

В будь-якому разі ознака завідомості відіграє важливе значення в науці криміналь- ного права та кримінальному законодавстві, адже, як наголошує К.В. Дядюн, розумін- ня завідомості як достовірного знання про юридично значущі фактори дозволяє розме- жувати умисні дії від афективних, належним чином врахувати всі характеристики вини (форму, сутність, ступінь, об'єм) та призначити справедливе та обґрунтоване покарання з урахуванням правил кваліфікації [21, с. 88].

Висновки. Отже, слід зазначити, що в науці кримінального права побутує думка, що доречно трактувати термін «завідомість» не як знання або припущення, а виключно як достовірну обізнаність [22, с. 53]. Крім того, завідомість прийнято розглядати не в якості самостійної ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а в якості ознаки, яка характеризує інтелектуальний момент відповідної форми вини (як правило, умислу (хоча в науковому середовищі відсутня єдність в цьому питанні). Втім, існує і альтернативна позиція, відповідно до якої завідомість – це самостійна ознака суб'єктивної сторони, яку необхідно розглядати в поєднанні з виною.

Для того, аби встановити актуальність необхідності вживання ознаки завідомості в кримінальному законодавстві та більш детально зрозуміти її сутність, далі ми розгля- немо історію розвитку використання поняття завідомості в пам'ятках вітчизняного кри- мінального законодавства.

Список використаних джерел

1. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 160-170.
2. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.
3. Шаблістий В.В., Александрова А.Ю. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією: монографія. Дніпро: Видавець Біла К О., 2019. 136 с.
4. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джужи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
5. Вереша Р. В. Визначення ознак суб'єктивної сторони складу злочину в Особливій части- нині КК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. № 2 (36). Том 13. С. 53-61.
6. Вереша Р. В. Вина (коментар до ст. 23 КК України). *Вісник Академії адвокатури Украї- ни*. 2009. № 3 (16). С. 39-45.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14..>
8. Орлов П.І. Кримінальна відповідальність за ненадання допомоги та залишення в небез- печі: лекція. Харків., 2017. 11 с.
9. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.). склад злочину: теорія та практика: монографія. Суми: Університетська книга, 2018. 200 с.
10. Гуменюк Ю. І. Зміст поняття завідомо незаконного затримання людини. *Науковий віс- ник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 205-217.
11. Тарасевич Т. Ю. Питання кримінально-правової кваліфікації суб'єктивної сторони зло- чинів, що вчиняються медичним працівником як спеціальним суб'єктом злочину. *Часопис Київсь- кого університету права*. 2015. № 2. С. 310-314.
12. Вирок Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 10.10.2017 року по справі № 452/957/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69441064>.
13. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 13.01.2017 року по справі № 366/3479/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64027572>.
14. Ухвала апеляційного суду Київської області від 06.07.2011 по справі №11-624 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44701537>.
15. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 19.10.2012 року

по справі № 1407/4403/2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26834608>.

16. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 24.05.2016 року по справі №1-кп/359/114/2016 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57961011>.

17. Вирок Свалявського районного суду Закарпатської області від 13.12.2018 року по справі № 306/1118/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78522398>.

18. Вирок Южноукраїнського міського суду Миколаївської області від 31.03.2014 року по справі № № 486/1811/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38023262>.

19. Вирок Хустського районного суду Закарпатської області 04.03.2013 року по справі № 713/165/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29704431>.

20. Берило О. Г. Завідомість як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 139 КК України // Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 17 листопада 2017 року) /МВС України, Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. С. 19-21

21. Дядюн К. В. Проблемы толкования и применения критерия «заведомость» при квалификации убийств. *Журнал российского права*. 2018. № 5. С. 86-95

22. Шилкина А. А. Категория «заведомость» в преступлениях, предусмотренных главой 18 УК РФ. *ExLegis: правовые исследования*. 2017. № 2. С. 51-54.

Надійшла до редакції 14.04.2020

References

1. Streltsov, Ye. L. (2013) Subiektyvna storona zlochyну [Subjective side of the crime]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy*. № 1. S. 160–170. [in Ukr.]

2. Veresha, R. V. (2017) Problemy subiektyvnoi storony skladu zlochyну [Problems of the subjective side of the crime] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 583 s. [in Ukr.]

3. Shablysty, V. V., Aleksandrova, A. Yu. (2019) Kryminalna vidpovidalnist za ukhlyennia vid pryzovu za mobilizatsiieiu [Criminal liability for evasion of mobilization call] : monohrafiia. Dnipro : Vydavets Bila K O., 136 s. [in Ukr.]

4. Kryminalne pravo Ukrainy : Zahalna chastyna [Criminal Law of Ukraine: Common Part] : pidruchnyk / Ye. S. Nazymko, S. V. Losych, Yu. O. Danylevska ta in. / za zah. red. prof. V. M. Beschastnoho ta O. M. Dzhuzhy. Kyiv : VD «Dakor», 2018. 386 s. [in Ukr.]

5. Veresha, R. V. (2016) Vyznachennia oznak subiektyvnoi storony skladu zlochyну v Osoblyvii chastyni KK Ukrainy [Determining the characteristics of the subjective side of the crime in the Special part of the Criminal Code]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. № 2 (36). Tom 13. S. 53–61. [in Ukr.]

6. Veresha, R. V. (2009) Vyna (komentar do st. 23 KK Ukrainy) [Guilt (commentary to Article 23 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. № 3 (16). S. 39–45. [in Ukr.]

7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [in Ukr.]

8. Orlov, P. I. (2017) Kryminalna vidpovidalnist za nenadannia dopomohy ta zalyshennia v nebezpetsi [Criminal liability for failure to provide assistance and leaving in danger] : leksiia. Kharkiv., 11 s. [in Ukr.]

9. Sukhonos, V. V., Sukhonos V. V. (mol.). (2018) Sklad zlochyну: teoriia ta praktyka [Composition of crime: theory and practice] : monohrafiia. Sumy: Universytetska knyha, 200 s. [in Ukr.]

10. Humeniuk, Yu. I. (2015) Zmist poniattia zavidomo nezakonnogo zatrymattia liudyny. [The content of the concept of knowingly unlawful detention of a person]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 2. S. 205–217. [in Ukr.]

11. Tarasevych, T. Yu. (2015) Pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii subiektyvnoi storony zlochyну, shcho vchyniautsia medychnym pratsivnykom yak spetsialnym subiekтом zlochyну [Issues of criminal qualification of the subjective side of crimes committed by a healthcare professional as a special subject of crime]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2. S. 310–314. [in Ukr.]

12. Vyrok Sambirskoho miskraionnogo sudu Lvivskoi oblasti vid 10.10.2017 roku po spravi № 452/957/17 [Sentence of the Sambir City District Court of Lviv region of 10.10.2017 in case No. 452/957/17]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69441064>. [in Ukr.]

13. Vyrok Ivankivskoho raionnogo sudu Kyivskoi oblasti vid 13.01.2017 roku po spravi № 366/3479/14-k [The judgment of the Ivankiv District Court of Kyiv region of 13.01.2017 in case No. 366/3479/14-k]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64027572>. [in Ukr.]

14. Ukhvala apeliatsiinoho sudu Kyivskoi oblasti vid 06.07.2011 po spravi №11-624 [The decision of the Court of Appeal of the Kiev region of 06.07.2011 in the case №11-624]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44701537>. [in Ukr.]

15. Vyrok Voznesenskoho miskraionnogo sudu Mykolaivskoi oblasti vid 19.10.2012 roku po spravi № 1407/4403/2012 [Verdict of the Ascension City District Court of Mykolaiv Oblast of October 19, 2012 in Case No. 1407/4403/2012]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26834608>. [in Ukr.]

16. Vyrok Boryspil'skoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 24.05.2016 roku po spravi №1-kp/359/114/2016 [Sentence of the Boryspil City Court of Kyiv Region of 24.05.2016 in Case No. 1-kp / 359/114/2016]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57961011>. [in Ukr.]

17. Vyrok Svaliavskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 13.12.2018 roku po spravi № 306/1118/17 [Sentence of the Svalyava District Court of Zakarpattia Region of 13.12.2018 in Case No. 306/1118/17]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78522398>. [in Ukr.]

18. Vyrok Yuzhnoukrainskoho miskoho sudu Mykolaiivskoi oblasti vid 31.03.2014 roku po spravi № № 486/1811/13-k [Verdict of the South Ukrainian city court of the Nikolaev area of March 31, 2014 in the case No. 486/1811/13-k]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38023262>. [in Ukr.]

19. Vyrok Khustskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti 04.03.2013 roku po spravi № 713/165/12 [Sentence of Khust district court of Transcarpathian region, 04.03.2013 in case No. 713/165/12]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29704431>. [in Ukr.]

20. Berylo, O. H. (2017) Zavidomist yak obov'язkova oznaka subiektyvnoi storony skladu zlochynu, peredbacheno ch. 1 st. 139 KK Ukrainy [Consciousness as a mandatory feature of the subjective side of the crime under Part 1 of Art.]. Bezpeka dorozhnoho rukhu: pravovi ta orhanizatsiini aspekty : materialy KhII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (v avtorskii redaktsii), (m. Kryvyi Rih, 17 lystopada 2017 roku). Kryvyi Rih, S. 19–21. [in Ukr.]

21. Dyadyun, K. V. (2018) Problemy tolkovaniya i primeneniya kriteriya «zavedomost» pri kvalifikatsii ubijstv [Problems of interpretation and application of the criterion of "know-how" in the qualification of murders]. *Zhurnal rossijskogo prava*. № 5. S. 86–95. [in Russ.]

22. Shilkina, A. A. (2017) Kategoriya «zavedomost» v prestupleniyakh, predusmotrennykh glavoy 18 UK RF [The category of "deliberate" in the crimes provided for by Chapter 18 of the Criminal Code of the Russian Federation]. *ExLegis: pravovye issledovaniya*. № 2. S. 51–54. [in Russ.]

SUMMARY

Valeriya M. Savytska. The state of research of the concept of intentionality in criminal legal literature. The state of research of the concept of consciousness in the criminal law literature is studied. The Constitution of Ukraine in Art. 62 declared that a person is presumed innocent of committing a crime and may not be subjected to criminal punishment until his guilt has been proved in a lawful manner and established by a court conviction. No one is required to prove their innocence. The accusation cannot be based on evidence obtained illegally, nor on assumptions. All doubts about the guilt of a person are interpreted in his favor. This provision of the Basic Law is reflected in Part 2 of Art. 2 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 2, art. 17 and item 2 part 1 of Art. 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which should maximally promote the implementation of such a constitutional norm. In turn, guilt is a mandatory feature of the subjective side of the crime, the establishment of which is the final step in establishing the crime as the only basis for criminal liability, so its clarification is important. Traditionally, in addition to guilt, the signs of the subjective side of the crime include motive, purpose and emotional state. At the same time, in the Criminal Code of Ukraine there are other features defined by the legislator as mandatory and which reveal the content of the subjective side of the crime. One of them is intentionality.

It has been proved that in the science of criminal law there is an opinion that it is appropriate to interpret the term "intentionality" not as knowledge or assumptions, but only as reliable knowledge. In addition, intentionality is considered not as an independent feature of the subjective side of the criminal offense, but as a feature that characterizes the intellectual moment of the relevant form of guilt (usually intent (although in the scientific community there is no unity in this case). However, there is an alternative position, according to which intentionality is an independent feature of the subjective side, which must be considered in conjunction with guilt.

In order to establish the urgency of the need to use the sign of intentionality in criminal law and to understand in more detail its essence, we will consider the history of the development of the use of the concept of intentionality in the monuments of domestic criminal law.

Keywords: *consciousness, intentionality, crime, punishment, criminal law, the subjective side of the crime.*